

Länsstyrelsen i Kalmar
391 86 Kalmar

Synpunkter på "Hållbar utveckling och en god livsmiljö i Kalmar län - Regionalt åtgärdsprogram för miljö kvalitetsmål 2014-2020"

Styrelsen för Ölands Naturskyddsförening (ÖN) har tagit del av rubricerade åtgärdsprogram vill här framföra följande synpunkter. Programmet lyfter fram många angelägna frågor för hela regionen. Vår synpunkter har dock sitt fokus på Öland och de unika natur- och kulturmiljöer, som finns i vårt verksamhetsområde.

Temaområde klimat

Vi delar uppfattningen att utsläppen av växthusgaser och luftföroreningar är en av vår tids största miljöutmaningar. Inte minst för oss här på Öland och i Kalmar läns kustområden. Miljömålen för klimat är också väl beskrivna och belysta. Vi menar dock att uppföljningen av åtgärderna behöver preciseras. Hur ska effekterna och framgången i arbetet mätas?

Specifika synpunkter:

Samordna samhällsbetalda transporter: Uppmuntra cykelanvändning även för hemtjänst och offentligt upphandlade tjänster då detta är möjligt.

Öka biogasproduktionen i länet: Vi vill att länsstyrelsen tillsammans med ölandskommunerna och jordbruksnäringen på Öland tar initiativ som förbereder finansiering och utveckling av gödselbaserad biogasproduktion från de öländska mjölkdjursbesättningarna.

Arbeta aktivt med klimatsamverkan i Kalmar län: Utnyttjandet av kollektivtrafiken behöver ökas både under sommar- och vinterhalvåret. ÖN föreslår att KLT inför fria bussresor för barn och skolungdomar i länet även efter avslutad skoldag och terminstid.

Genomför handlingsprogram för Nooil. Målet är att Kalmar län är fossilbränslefri region 2030: Möjligheterna att cykla mellan Kalmar och Öland måste förbättras. Länsstyrelsen borde under perioden ta initiativ till en utredning om att bygga cykelbana under bron. En vision kan vara två slutna tuber med enkelriktad trafik och "ständig medvind", naturligtvis med utsikt för cyklister. Detta bör vara tekniskt möjligt. ÖN bedömer att brobaserade cykelbanor får betydelse både för arbetspendling och besöksnäring.

Genomföra kampanj för begränsning av dubbdäcksanvändning: Preciserade och mätbara mål bör vara möjliga att för både offentlig sektor och upphandlingar. Om ingen har dubbar minskar hastigheten och allvarliga trafikolyckor behöver inte öka.

Temaområde miljögifter

Miljögiftsproblematiken förefaller vara det svagaste och minst genomarbetade temaområdet i det regionala åtgärdsprogrammet. Åtgärdsförslagen handlar inte så mycket om miljömålet "giftfri miljö". Mycket fokus läggs på information, vilket är bra och nödvändigt men inte tillräckligt. Målskrivningarna behöver både omfatta förslag på konkreta åtgärder och mätbara kvalitetsmål som visar hur väl åtgärderna fungerar.

ÖN saknar tex målskrivningar om tre problemområden av särskild betydelse för vårt län a) hur kadmiumexponeringen via maten kan minskas, b) hur vi tar bort miljöfarliga ämnen i avloppsvatten, sluter kretsloppen återför bristnäringsämnen till åkermarken och c) hur vattenmiljöer skyddas mot spridning av POEA via glyfosatbaserade växtskyddsmedel (ex Roundup) och andra bekämpningsmedel.

Specifika synpunkter:

Kadmiumexponering är ett folkhälsoproblem som redan idag orsakar benskörhet och relaterade skador. Kadmium tas upp av växtgrödor tillförs åkermarken som föroreningar i fosforbaserad handelsgödsel, rötslam och stallgödsel. På södra Öland tillkommer spridningskällor med rötter i historisk skifferbränning. ÖN tycker tex. det är anmärkningsvärt att inga åtgärder planeras mot spridning från deponier med kadmiumhaltig rödfyr. Såvitt vi kan bedöma finns redan utredningar som beskriver läget. Men vilka är åtgärderna?

Föroreningar i rötslam. Utvecklingen av ett hållbart jordbruk kräver att växtnäringsämnen, som vid skörden förs bort från åkern, kan återföras i ett slutet kretslopp. Mineralbaserad fosforgödning är en ändlig resurser. Allt sämre kvaliteter med mer föroreningar kommer efterhand att brytas och spridas på våra åkermarker. ÖN menar att arbetet för att spåra och minska föroreningarna i rötslam måste intensifieras. Samordning kan tex ske genom regionförbundet.

Bekämpnings- och växtskyddsmedel. Roundup och liknande glyfosatpreparat är en av de vanligaste herbiciderna i Kalmar län. Preparaten har länge ansetts som relativt harmlösa för miljön, med begränsad rörlighet, kortvariga effekter och ganska låg giftighet för land- och vattenlevande organismer, något som tillverkarna fortfarande vill ge sken av. Oberoende vetenskapliga undersökningar visar dock att preparaten kan vara 1000 gånger mer toxiska än vad produktbladen visar. Mycket låga halter av ett av vanligaste preparaten på Öland, Roundup Original Max®, är akut dödligt för vattenlevande amfibier. Den miljöskadliga effekten beror på en tillsats av ett ytaktivt ämne som kallas POEA (polyetoxilerad talg-amin). POEA är långt farligare än den verksamma substansen glyfosat.

ÖN anser därför att ökad vaksamhet är påkallad vid användning av just glyfosatbaserade bekämpningsmedel. Brukare bör rekommenderas att undvika användning av Roundup® Max, och andra växtskyddsmedel som innehåller POEA. Om medlen ändå används är det viktigt att brukarna noga följer hänsynsreglerna för att minska risken för spridningen till vattendrag, våtmarker och andra vattensamlingar. ÖN menar vidare att glyfosat och "bekämpningsmedlen" bör analyseras i alla kommunala vattentäkter. POEA bör ingå i analyserna om glyfosat påträffas. ÖN anser att målet bör vara att inga bekämpnings- eller växtskyddsmedel ska finnas i dricksvatten.

Temaområde vatten och miljöer vid vatten

ÖN tycker att beskrivningarna av problem och åtgärdsbehov är välformulerade. I sex punkter listas "vad som måste göras" för att nå miljömålen och återskapa förlorade ekosystemfunktioner, ex. trygga dricksvattenförsörjningen, restaurera vattendrag, minska läckaget av näring och miljögifter. Sammantaget visar programmet att såväl kust- som sötvattensfrågorna behöver prioriteras.

Det är därför anmärkningsvärt att de påföljande åtgärds målen inte återkopplar till listan med "vad som måste göras". Det saknas i stort sett helt preciseringar av vilka åtgärder som bör genomföras och på vilket sätt de ska bidra till att uppnå miljömålen. Målen handlar istället om framtagandet av strategier, planer, utbildningar, inventeringar och kunskaps sammanställningar etc. ÖN menar att det är djupt otillfredsställande att de viktiga vattenfrågorna reduceras till kontorsuppgifter. Med tanke på omfattning av problemen och bristen ekonomiska incitament för spontana lösningar kommer fler och mer verksamma styrmedel att krävas för att nå önskvärda mål. En del av detta arbete kommer förmodligen att ingå i åtgärdsprogrammet för Södra Östersjöns vattendistrikt. Det hindrar givetvis inte att kvalitetsmål och åtgärder integreras och preciseras i länets miljömålsarbete.

Specifika synpunkter:

ÖN anser att målbeskrivningarna för temaområdet vatten behöver omarbetas och konkretiseras. Konkretiseringarna behöver både omfatta förslag på åtgärder och mätbara kvalitetsmål som visar hur framgångsrika åtgärderna varit.

Bland åtgärds målen saknar vi också förslag på styrmedel för förbättrad vattenhushållning. På Öland ställer den stora tillströmningen av turister och andra sommarboende stora krav på vattenförsörjningen. Delar av Öland saknar fortfarande också godtagbara VA-lösningar. Speciellt sommartid är vattenbrist ett problem för utvecklingen av olika näringar. Vid sidan om information och ökat medvetande om behovet av hushållning

menar ÖN att alla fastigheter bör omfattas av enskild avläsning och debitering av vattenförbrukningen. Vattenmätare bör alltså installeras i alla fastigheter, inkl. fritidshus.

Temaområde levande landskap

ÖN tycker att såväl problem som åtgärdsbehov och mål är väl beskrivna. Om de åtgärder genomförs som föreslås för att uppnå miljö kvalitetsmålen, har vi kommit långt. Frågan är hur resurserna ser ut för att klara uppgiften? För varje åtgärd finns ett antal aktörer och i flera fall har ansvariga pekats ut. Det vore bra om varje åtgärd hade någon ansvarig som samlar aktuella aktörer för att tillsammans skapa prioriterade aktiviteter. Som ideell förening är vi beredda att bidra med de resurser vi har. De gemensamma aktivitetsplanerna kan utgöra underlag för verksamhetsplanering även för ideella föreningar. En gemensam kraftsamling är angelägen för de olika åtgärderna.

Specifika synpunkter:

s. 31 vänsterspalt sista stycket: ÖN saknar att sandstapper och rikkärr/extremrikkärr inte ingår bland länets mest unika miljöer.

s. 33 Miljö kvalitetsmålet Levande skogar. ÖN saknar skrivning om att ask och almarterna just nu är drabbade av sjukdomar och att den höga andelen av dessa träd, inte minst på Öland, och i synnerhet i mittlandet, kan utgöra ett potentiellt hot.

s. 34 Miljö kvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap. ÖN skulle under utmaningar gärna se att bete och virkesuttag på alvarmark framhålls. Det är idag svårt att finna lönsamhet i de här formerna av markutnyttjande, men de är oerhört betydelsefulla för bevarandet av de höga naturvärdena. Viktigt också för upplevelseturismen och "varumärket Öland". Frågorna hör också hemma under miljö kvalitetsmålet ett rikt djur- och växtliv.

ÖN instämmer i att miljö kvalitetsmålet är mycket svårt att nå, även om kraftsamlingar görs. Detta beror på att biologisk mångfald och biologiska resurser såväl på land som i vatten inte nyttjas hållbart ännu. Omställningar inom bland annat jordbruk, skogsbruk, fiske, industri och samhällsbyggnad tar tid att genomföra och kräver ekonomiska styrmedel.

ÖN menar också att ideella föreningar ska vara med som "ansvarig" på punkt 4.

s.37 Sköta och restaurera värdefulla landskap.: ÖN saknar att våtmarker och rikkärr/extremrikkärr inte nämns. De ingår förvisso i nästa punkt, men kanske kan det tolkas som att det räcker med att skydda någon symbolisk hektar här och där? Återskapande av våtmarker borde synliggöras tydligare.

Punkten om upplevelseturismen innehåller ordet hållbart. Begreppet är viktigt men innebörden är inte självklar för alla. ÖN menar att det är viktigt att turistnäringens aktörer erbjuds utbildning i vad ett hållbart utnyttjande av det öländska landskapet innebär.

Temaområde god bebyggd miljö

ÖN tycker att problembeskrivningar, åtgärdsbehov och mål med några undantag är relevanta och väl formulerade. En åtgärd som inte finns med i länsstyrelsens åtgärdsprogram är hur de öländska byarna ska kunna utvecklas med bibehållande av de kulturhistoriska värdena. Vid nybyggnation i öländska byar ska många hänsyn tas. Samtidigt måste jordbrukets lönsamhet beaktas, som är grunden till många miljö värden på Öland. En åtgärd kan vara att ta fram en strategi för hur behov kan jämkas samman.

Specifika synpunkter:

Stärkt kollektivtrafik genom utvecklad översiktsplanering: ÖN anser att åtgärden även ska innefatta att cykel- och kollektivtrafik stärks i befintlig bebyggelse på bekostnad av biltrafiken.

Regional samverkan för att motverka hemlöshet: ÖN har svårt att se att denna åtgärd hör hemma som en miljö målsåtgärd. Sett i ett hållbarhetsperspektiv är naturligtvis åtgärder för att lösa sociala problem

nödvändiga. I sådant fall är ÖN tveksam till att just hemlöshet är ett sådant problem i Kalmar län att det skall omfatta en särskild åtgärd. Andra åtgärder känns då mer nödvändiga. ÖN:s förslag är att åtgärden slopas.

Utbildningsinsatser för att i högre grad medvetandegöra avfall, sortering, konsumtion etc: Behovet av återvinning av avfall är viktigt för hushållningen med naturresurser. Om utbildningsinsatserna syftar till att stärka hushållens kunskaper om återvinning sker detta bäst i samband med att kommunerna organiserar sin insamling av avfall. Mot bakgrund av detta kan man ställa sig tveksam till denna åtgärd eftersom detta arbete redan pågår. Separata utbildningsinsatser gentemot allmänheten kommer inte att ge någon större resultat om det inte kopplas direkt till den insamling som sker i kommunen.

Implementera den regionala dricksvattenförsörjningsplanen i samhällsplaneringen: Bra. ÖN vill i detta sammanhang peka på att den eventuella fossilgasutvinning som kan komma att ske på Öland är ett hot mot dricksvattenförsörjningen med tanke på de utvinningsmetoder som kan komma att användas. Öland har redan idag begränsade grundvattentillgångar och att riskera dessa genom omfattande sprängningar i berggrunden vore direkt olämpligt.

Kartläggning av elektromagnetisk strålning. Här måste en precisering göras vilken strålning som avses innan åtgärden kan bedömas. Att lägga ut generella elektromagnetiska frizoner låter sig knappast göras i ett modernt samhälle. ÖN stödjer åtgärden vad avser nedgrävning av kraftledningar för att minska allmänhetens påverkan från dessa. För att minska framtida eventuella skador av annan elektromagnetisk strålning gör man det bäst genom att göra allmänheten uppmärksam på hur man enkelt minskar riskerna genom att t ex använda handsfree vid omfattande mobiltelefonanvändning och att inte ha uppkopplade datorer/läsplattor mycket nära kroppen. Dessa åtgärder framgår redan idag av den information som finns på strålskyddsmyndighetens hemsida.

Informationsinsatser för att uppmärksamma skadliga effekter av solning. Dessa informationsinsatser sker bäst från nationell nivå. ÖN föreslår att åtgärden slopas vad gäller insatser på regional nivå.

Kontroll av radioaktiva ämnen. ÖN ställer sig tveksam till att informera allmänheten generellt om radioaktivitet och frågar sig vilket syfte detta skulle ha. En kunskap om var radioaktiva ämnen finns är naturligtvis nödvändig och bör leda till att dessa hanteras på ett säkert sätt. Information till allmänheten är lämplig i områden där det kan förekomma naturlig radioaktivitet i grundvatten i syfte att undvika dåligt dricksvatten när markägare borrar egna brunnar. Öland är sådant område. Kommunerna bör ha kännedom om dessa förhållanden för att kunna informera allmänheten och som underlag i samhällsplaneringen. Radioaktiva ämnen i byggmaterial kanske främst handlar om rivning av byggnader. I nytt byggmaterial torde ansvaret ligga på byggherrarna att tillämpa de bygganvisningar som finns. Kontrollen av att dessa följs är en tillsynsåtgärd. Radonproblemet i bebyggelse har varit i fokus under lång tid och åtgärder torde här ha genomförts i nödvändiga fall.

Ta fram och implementera en strategi för avsök och sanering av radioaktiva ämnen. Bra. Åtgärden samordnas lämpligen med åtgärden ovan: Kontroll av radioaktiva ämnen.

För Ölands Naturskyddsförening

Börje Ekstam
Ordförande